

Fundamentele theologie

05: Het overleveren van de Openbaring of De Traditie

Het doorgeven van de Openbaring.

Inhoudsopgave

- 1 Inleiding.
- 2 Traditie in de tijd vóór Vaticanum II.
- 3 Vaticanum II over het doorgeven van de Openbaring (DV).
  - ▶ Artikel 7. De apostelen en hun opvolgers, verkondigers van het evangelie.
  - ▶ Artikel 8. De Heilige Overlevering.
  - ▶ Artikel 9. De onderlinge verhouding tussen H. Overlevering en H. Schrift.
  - ▶ Artikel 10. De verhouding van Schrift en Traditie tot de hele Kerk en het leraarsambt.
- 4 Het theologisch begrip van de Overlevering.
  - ▶ De taak van de Kerk: overleveren en onderscheiden.
  - ▶ De Overlevering als voortzetting van de Openbaring.
  - ▶ De criteria om te bepalen wat tot de Overlevering behoort.
  - ▶ De hermeneutische criteria van uitleg van de Overlevering.

Traditie

Inleiding.

- Onze tijd heeft een dubbelzinnige houding tegenover traditie.
  - ▶ enerzijds: afgewezen als iets dat de vrijheid of ontwikkeling afremt
  - ▶ anderzijds: realiseert men zich meer dan ooit dat traditie onmisbaar/fundamenteel is voor iedere maatschappij, groep en individu.
- Ieder mens is een wezen van traditie, hij hoort in een bepaalde linguïstische, culturele, sociale, religieuze, politieke, familiale, intellectuele, nationale, regionale context.
- Traditie is een constituerend element
  - ▶ van de menselijke cultuur.
    - Zo worden gewoontes, taal, rituelen, normen, gebruiken, vanzelfsprekendheden, verhalen, leer, kennis, vaardigheden verder gegeven.
  - ▶ van ieders persoonlijke ontwikkeling.
    - Fundamenteel is dat te wijten aan het feit dat de mens eindig is en historisch-bepaald. Door deze beperkingen kan en moet ieder mens voortgaan met de kunde, gewoontes, kennis, taal, enz. die anderen verworven hebben.
    - Dit geheel van verworven kennis, enz. is wat wij cultuur noemen. Traditie is m.n. gebonden aan taal. De taal is het middel om traditie verder te geven, mondeling en schriftelijk. Onnodig te zeggen dat taal zelf ook traditie is.

Traditie

Inleiding.

- Sociaal gezien is traditie een diachroon en synchroon proces van communicatie.
  - ▶ Het stimuleert en constitueert een groep, een groepsgevoel en continuïteit.
  - ▶ Tegelijk is iedere groep het medium en product van traditie.
- Traditie kan twee dingen betekenen:
  - ▶ **het proces** van overleveren zelf
  - ▶ en **de inhoud** van dit proces.
- ▶ Onze opvattingen, houdingen, verwachtingen, grondbeginselen, vanzelfsprekenschappen worden in een belangrijke mate mede bepaald door het verleden dat we erven.
- ▶ Dit geldt ook voor onze benadering van de boodschap van Christus die we ontvangen in een omgeving, getekend door een kerkelijke traditie.
- ▶ We kunnen deze traditie kritisch beschouwen, maar voor we dat kunnen leven we reeds temidden van een bepaalde traditie en kunnen ons daar nooit buiten plaatsen.

Traditie

Inleiding.

- Traditie kan ondersteunen of belemmeren.
  - ▶ ieder mens leeft/groeit binnen bepaalde tradities
    - deze maken zijn ontwikkeling mogelijk
    - maar ze kunnen iemands persoonlijke en vrije ontwikkeling remmen
  - ▶ daarom: noodzaak van onderscheid.
- Traditie is altijd interpretatie, maar tegelijk ook vernieuwing en continuïteit.
  - ▶ altijd is er een wisselwerking tussen
    - de dragers (vormen en instellingen) van de traditie
    - en de inhoud van die traditie in een levende overlevering.
    -
- Deze algemene kenmerken gelden ook voor de Christelijke traditie.

Traditie

Inleiding.

- De fundamentele theologie denkt na
  - ▶ over de samenhang tussen inhoud, proces en drager(s) van de traditie
  - ▶ evenals over de normen en criteria (ter onderscheiding) van een echte Christelijke traditie.

- Andere theologische disciplines bestuderen
  - ▶ de documenten en inhoud van de traditie (exegese, dogmatiek)
  - ▶ of de Kerk als drager ervan (kerkgeschiedenis).

Traditiebegrip denken vóór Vaticanum II.

Traditiebegrip vanaf het N.T. tot ca 1950.

- De Christelijke traditie begint uiteraard met de persoon van Jezus Christus.
- Jezus zelf interpreteert op een gezagsvolle wijze de religieuze traditie waarbinnen hij leeft: de wet en profeten van het O.T.
  - ▶ Hij legt niet enkel de Schrift uit, maar ook het handelen en de wil van God.
- De verkondiging van Jezus Christus door de apostelen is de eerste traditie en basis van de latere.

Traditiebegrip vanaf het N.T. tot ca 1950.

Paulus

- Paulus is de eerste die ook in geschreven vorm de traditie verdergeeft.
- zoals de andere apostelen is hij
  - ▶ (1) én een getuige van Gods zelfopenbaring in Jezus Christus en
  - ▶ (2) is hij gezonden door de Heer om Gods woord te verkondigen.
- ▶ Paulus (evenals andere geschriften van O.T. en N.T.) geven een traditie verder die plaatsvindt binnen een continu interpretatief proces.
- ▶ Paulus hanteerde reeds bepaalde “modellen van uitleg”.
  - bv. Jezus’ boodschap over de roeping van de heidenen moet geïnterpreteerd worden.
  - hij (en de apostelen) interpreteert de traditie en is een schakel in het ontstaan en het verdergeven van de Christelijke traditie.
  - Bij herhaling wijst Paulus erop dat hij verdergeeft of overlevert wat hij zelf ontvangen heeft.
    - Hij ziet zich als schakel in een overlevering of traditie.

Traditiebegrip tot ca 1950.

N.T.

- Naarmate de tijd vordert wordt er (reeds in het N.T.-) tegen afwijkende meningen nadruk gelegd op een ononderbroken lijn van traditie als garantie voor het bewaren van trouw aan het kerygma.
- Dit begint reeds in Lc. 1,1-4 en vinden we in het verdergeven van de opdracht om te onderrichten in de pastorale brieven (1 Tim.; 2 Tim.; 2 Pet.).

Traditiebegrip tot ca 1950.

Ireneüs van Lyon (+202)

- het principe van traditie wordt expliciet geformuleerd bij Ireneüs (+202) en Tertullianus (160-na 220).
  - ▶ hierin is de apostolische successie van de bisschoppen een wezenlijk onderdeel.
- Dit leidt vanzelf tot de vraag naar het onderscheid tussen een ware en een valse traditie.
  - ▶ St. Ireneüs en later St. Augustinus gebruikten in deze context het begrip van de regula fidei of regula veritatis.

Traditiebegrip tot ca 1950.

Na St. Augustinus

- Na Augustinus wordt traditie een zeer ruim begrip dat alle mogelijke gebruiken omvat, die allemaal teruggevoerd worden op hun apostolische oorsprong. (tradities)
  - ▶ in de latere eeuwen werden veel secundaire gebruiken als traditie op apostolische oorsprong werd teruggevoerd werd elke mogelijke hervorming of correctie onmogelijk.
  - ▶ Zo reageerde Luther (1483-1546) aanvankelijk tegen een aantal van deze zogenaamde **tradities**, die de facto niet meer dan aanslibbels of franjes waren van het geloof.

Traditiebegrip tot ca 1950.

Concilie van Trente (1545-1563)

- Trente creëert een zuiver en kritisch concept van traditie in *Decretum de libris sacris et de traditionibus recipiendis* (anno 1546) als reactie op Luther.
  - ▶ Hierin is het evangelie de uiteindelijk bron van alle reddende waarheid en van de christelijke levenswijze, die verder te vinden is in geschreven vorm en in ongeschreven tradities (in libris scriptis et sine scripto traditionibus).
  - ▶ De tradities zijn een hermeneutisch principe ter interpretatie van de Schrift. Niemand mag de Schrift interpreteren wb. geloof en zeden als dit ingaat tegen de unanieme consensus van de kerkvaders of tegen de interpretatie ervan door de kerk.
  - ▶ De normerende traditie worden afgelijnd:
    - het moet gaan over geloof en zeden
    - en moet teruggaan op de apostelen.

Traditiebegrip tot ca 1950.

Na Trente

- Na Trente heeft het spreken over Schrift en tradities aanleiding gegeven tot heel wat discussies over waar de Openbaring te vinden is.
- Het is de zogenaamde vraag naar de materiele sufficiëntie van de H. Schrift:
  - ▶ is de Openbaring deels in Schrift en deels in de tradities te vinden, of helemaal in beiden enz.
- Pas Vaticanum II zal deze theologische impasse doorbreken. (DV 7-10)

De theologie van de Traditie (1950-1962).

Herbronnen

- Door de vernieuwde interesse van de exegeese in de vijftiger jaren
  - ▶ (1) in de het geloof van Israël en
  - ▶ (2) in de catechese van de jonge Kerk
  - ▶ werden een aantal aspecten van de Traditie herontdekt of beter begrepen.

  - ▶ Themata die nieuw belicht werden waren o.a.
    - de heilsgeschiedenis
    - de Kerk-als-volk-(Gods)
    - het apostolische kerygma
    - de heilswaarde van de verrijzenis
    - de betekenis van het Rijk Gods in de verkondiging van Jezus.

  - ▶ Ook de diepere inzichten in de hermeneutiek leidden ertoe dat er een grotere en verdiepte belangstelling voor de traditie ontstond.

De theologie van de Traditie (1950-1962).

Herbronnen

- De dogmaverklaring van de “ten-Hemelopneming van Maria” in 1950 was een stimulans voor een hernieuwd nadenken over de ontwikkeling en vooruitgang van de overlevering van het dogma,
  - ▶ immers dit dogma is niet direct uit de Schrift of uit de oude traditie af te leiden.
  - ▶ men dacht m.n. over de rol van het levende en actuele geloof van de Kerk als factor van deze dogmaverklaring (geloofszin).

Het dogma van 1950 werd gedefinieerd nadat Pius XII de *sensus fidelium* (geloofszin) van de Kerk over de hele wereld in 1946-49 uitgebreid geconsulteerd had. (ook voor het dogma van 1854 was dit gebeurd)

De theologie van de Traditie (1950-1962).

Herbronnen

- Vaticanum II ziet de Overlevering als
  - ▶ een levende, groeiende en vruchtbare realiteit die gedragen wordt door een levende gemeenschap (de Kerk)
  - ▶ die voortgebracht en gedragen wordt door de H. Geest.
  - ▶ Het is als het ware een voortgezette dialoog tussen God en Zijn Kerk.

De theologie van de Traditie

Het historisch onderzoek van Yves Congar (1904-1995).

- Het historisch en theologisch onderzoek *La tradition et les traditions* van Yves Congar uit 1963 had grote invloed op de vorming van het traditiebegrip in Dei Verbum.
  - ▶ Congar toonde aan dat traditie “leven” betekent. Immers de geopenbaarde waarheid leeft van generatie tot generatie in de gewetens of harten van de gelovigen.
  - ▶ Dit had Newman reeds opgemerkt. In de schrifttekst “*Maria bewaarde al deze woorden in haar hart en overwoog ze bij zichzelf.*” (Lk. 2,19.51) zag Newman hét voorbeeld van het nadenken van de gelovige over het geloof dat hij/zij gekregen heeft en dat hij/zij (nog) niet kan doorgronden.
  - ▶ Zoals Maria bewaart de Kerk het ontvangen Woord van God in haar hart en wordt het in het concrete leven onder goddelijke inwerking tot een levend en vruchtbaar gesprek met God.

De theologie van de Traditie

Het historisch onderzoek van Yves Congar.

- Congar merkte op dat de H. Schrift zelf opgeschreven traditie is.
  - ▶ De Kerk houdt niet op om (integraal) getuigenis af te leggen van de Openbaring. De gelovigen worden op verschillende manieren gevormd:
    - in verkondiging,
    - liturgie,
    - catechese,
    - voorbeelden/getuigenissen van heilige levens,
    - door de instellingen van de Kerk.
  - ▶ Dé oorsprong en bron van de overlevering is Jezus Christus die eens en voor altijd Gods woord gesproken heeft.
  - ▶ De H. Geest zorgt ervoor
    - dat deze boodschap in iedere tijd opnieuw door de gelovigen aanvaard wordt en gaat leven in hun hart.
    - de Kerk de ontvangen Openbaring bewaart, beschermt en doorgeeft.
  - ▶ Het is de taak van het leergezag om te onderscheiden wat in deze overlevering overeenkomt met de werkelijke betekenis van het apostolisch depositum.

Vat. II over het doorgeven van de Openbaring.

De voorbereiding op het concilie.

- Tijdens de voorbereiding concentreerde men zich w.b. de Overlevering op 2 thema's:
  - ▶ (1) het bewaren van het depositum fidei en
  - ▶ (2) het versterken in de Kerk van de gehoorzaamheid aan de hiërarchie.

- Dit is duidelijk in Tromps artikel *De futuro Concilio Vaticano II* (1962).
  - ▶ De twee volgende themata stonden centraal in het eerste schema met de toepasselijke naam: *De Fontibus Revelationis* (1962).
    - (1) zorg voor het depositum (inspiratie, inerrantia en de literaire vorm van de Schrift) en
    - (2) de theorie van de twee bronnen van geloofswaarheden (Schrift/traditie)

Vat. II over het doorgeven van de Openbaring.

De voorbereiding op het concilie.

- De openingstoespraak van Johannes XXIII, *Gaudet Mater Ecclesiae* (11 oktober 1962) wees een andere koers, verwoord in de zogenaamde Lex fundamentalis (fundamentele wet) van het concilie. Zo werd het m.n. een pastoraal concilie.
- Tegen het einde van de eerste zittingsperiode (14-20 nov. 1962) werd het eerste schema besproken en resoluut afgewezen.
  - ▶ Paus Johannes XXIII gaf de opdracht om het schema opnieuw te bewerken en beval dat men de kwestie van de “materiële sufficiëntie” van de H. Schrift open moest laten.

Vaticaanum II over het doorgeven van de Openbaring.

De voorbereiding op het concilie.

- Het nieuwe schema was klaar in maart 1963.
  - ▶ Het werd niet besproken maar kreeg 280 schriftelijke commentaren.
  - ▶ Hierna kwamen mensen als Congar, wiens *La Tradition et les traditions* in die tijd verscheen, in de commissie.

- De derde ontwerptekst werd begin oktober 1964 besproken en kreeg veel kritiek. Uiteindelijk werd Dei Verbum voltooid en goedgekeurd op 18 november 1965.

- Merk op:
  - ▶ In 1962 ging de controverse vooral over het probleem Schrift- traditie.
  - ▶ In 1964 was onderdeel was van een fundamenteeler probleem, nl. de natuur van de Openbaring, en daaraan gekoppeld van de traditie.

Traditie op Vaticanum II.

Het nieuwe begrip van Overlevering

- De vernieuwde visie van Vaticanum II op de Kerk in *Lumen Gentium* en op de Openbaring (DV 1-2) leidde vanzelf tot een vernieuwde visie op de Overlevering.
- Het lijkt echter correcter om te stellen dat het perspectief van de theologische reflectie veranderde.

Traditie op Vaticanum II.

Gekoppeld aan het nieuwe begrip van Kerk van Vat. II

- 1. De Kerk identificeert zich niet met de volheid van het Rijk Gods maar:
  - ▶ “van dat rijk is zij (de Kerk) op aarde de kiem en de aanvang. Terwijl zij langzaam opgroeit, verzucht zij intussen naar dat koninkrijk in zijn voltooiing en streeft zij vol hoop en uit al haar krachten naar de vereniging met haar Koning in de heerlijkheid.” (LG 5)
  - ▶ Het logische gevolg hiervan is dat Schrift, Traditie en Leergezag in feite een ware maar provisorische kennis van God en van Zijn plan met de mensheid bemiddelen.
  - ▶ DV 8 spreekt over het rechtstreekse onderhoud of gesprek (colloquium) van God met Zijn Kerk via de Overlevering.
- 2. Ook in een andere zin wordt de visie op de Kerk genuanceerd:
  - ▶ De Kerk is de “katholieke” (universele) communio van alle particuliere (plaatselijke) kerken. (LG 26).
  - ▶ *Gaudium et Spes* 3 spreekt over de taak t.o.v. de hele mensheid. “Het gaat er om de menselijke persoon te redden en de menselijke gemeenschap uit te bouwen.”
  - ▶ Dit betekent dat de Overlevering ook handelt over
    - de ware betekenis van het menselijk bestaan
    - en over het heil zowel op persoonlijk als op sociaal vlak.

Vaticanium II

Het doorgeven van de goddelijke Openbaring

- Het nieuwe begrip van de Overlevering vinden we in DV 7-10.
  - ▶ Art 7. De apostelen en hun opvolgers, verkondigers van het evangelie.
  - ▶ Art 8. De Heilige Overlevering.
  - ▶ Art 9. De onderlinge verhouding tussen H. Overlevering en H. Schrift.
  - ▶ Art 10. De verhouding van Schrift en Traditie tot de hele Kerk en het leraarsambt.

Vaticanum II

Artikel 7. De apostelen en hun opvolgers, verkondigers van het evangelie.

- Hetgeen God tot heil van alle volkeren had geopenbaard, moest naar zijn welwillende beschikking voor altijd ongerept blijven en aan alle geslachten doorgegeven. Daarom heeft Christus de Heer, in wie de gehele openbaring van de allerhoogste God wordt voltooid (vgl. 2 Kor. 1,20; 3,16-4,6), aan de apostelen de opdracht gegeven om het evangelie, tevoren beloofd door de profeten en door Hemzelf vervuld en met eigen mond afgekondigd, als de “bron van alle heilswaarheid en ordening van zeden aan allen te prediken¹” en daardoor te doen delen in de goddelijke gaven. Dit is trouw gedaan door de apostelen, die door hun mondelinge prediking, hun voorbeeld en hetgeen zij instelden, hebben overgeleverd, wat zij ofwel hadden ontvangen uit de mond van Christus, uit zijn omgaan met hen en zijn daden, ofwel geleerd door de inspraak van de Heilige Geest. Het is eveneens gedaan door die apostelen en apostolische mannen die, onder ingeving van dezelfde H. Geest, de boodschap van het heil op schrift hebben gesteld.
- Maar opdat voortdurend het evangelie ongerept en levend in de Kerk bewaard zou blijven, hebben de apostelen bisschoppen als opvolgers nagelaten, aan hen 'hun eigen leraarsplaats overleverend'. Deze heilige overlevering en deze heilige geschriften van het O.T. en het N.T. zijn derhalve als het ware de spiegel waarin de Kerk, gedurende haar aardse pelgrimstocht God schouwt van wie zij alles ontvangt, totdat zij binnengeleid wordt om Hem van aangezicht tot aangezicht te zien zoals Hij is (vgl. 1 Joh. 3,2).

Vaticaanum II

Artikel 7. De apostelen en hun opvolgers, verkondigers van het evangelie.

- een eenmalige Openbaring van God, bestemd voor alle mensen, heeft geen zin als ze niet toegankelijk is voor latere geslachten.
- dit doorgeven en het toegankelijk maken van de Openbaring voor iedereen gebeurt in en door de Kerk (of is minstens haar opdracht).
- de Openbaring moet “voor altijd ongerept blijven en aan alle geslachten doorgegeven” worden en voor iedereen toegankelijk zijn.

Vaticanium II

Artikel 7. De apostelen en hun opvolgers, verkondigers van het evangelie.

- Artikel 7 sluit nauw aan bij een formulering van Trente (DS 1501). Het is dan ook dat een vergelijking van beide teksten het meeste licht werpt op twee significante veranderingen.
- “Daarom heeft Christus de Heer, in wie de gehele openbaring van de allerhoogste God wordt voltooid (vgl. 2 Kor. 1,20; 3,16-4,6), aan de apostelen de opdracht gegeven om het evangelie, tevoren beloofd door de profeten en door Hemzelf vervuld en met eigen mond afgekondigd, als de “bron van alle heilswaarheid en ordening van zeden aan allen te prediken” (Trente DS 1501) en daardoor te doen delen in de goddelijke gaven.”

Vaticaanum II

Artikel 7. De apostelen en hun opvolgers, verkondigers van het evangelie.

- 1. Een eerste nieuw element is dat de werkzaamheid van Jezus niet enkel als een “met eigen mond afkondigen” van het evangelie gezien wordt, maar ook als het **vervullen** van de Openbaring.
- 2. Een tweede nieuw element is de toevoeging (aan het eind) over het doel van Jezus’ werken, nl. om ons **te doen delen in de goddelijke gaven**.
  - ▶ de oude visie op de Openbaring als “een gepromulgeerde leer en wet” wordt verruimd. Immers doen delen in de “goddelijke gaven” gaat verder dan vervullen van een “gepromulgeerde wet”.
  - ▶ Het Evangelie, het beginpunt van overlevering (in beide teksten!), moet ook verdergegeven worden. De bron van deze overlevering is een levend en echt contact van de apostelen met de Heer, de Heer die ook de vervulling van het O.T. is. Het verdergeven wordt historisch-sacramenteel verstaan. De nadruk komt te liggen op Jezus Christus en Zijn heilswerk

Vaticanum II

Artikel 7. De apostelen en hun opvolgers, verkondigers van het evangelie.

- DV vermeldt dat we in de Schrift zelf al een neerslag vinden van de traditie die bij de Heer begon:
- “Dit is trouw gedaan door de apostelen, die door hun mondelinge prediking, hun voorbeeld en hetgeen zij instelden, hebben overgeleverd, wat zij ofwel hadden ontvangen uit de mond van Christus, uit Zijn omgaan met hen en Zijn daden, ofwel geleerd door de inspraak van de Heilige Geest. Het is eveneens gedaan door die apostelen en apostolische mannen die, onder ingeving van dezelfde H. Geest, de boodschap van het heil op schrift hebben gesteld.” (DV 7)
- Trente noemde als begin enkel de mondelinge prediking van Jezus (Dei Filius proprio ore primum promulgavit) en het verdergeven van deze prediking door de apostelen.

Vaticanum II

Artikel 7. De apostelen en hun opvolgers, verkondigers van het evangelie.

- Vaticanum II spreekt over het verdergeven niet enkel in de “praedicatio oralis” (mondelijke prediking)
  - ▶ maar ook in “exempla”, “institutiones” (“hun voorbeeld en hetgeen zij instelden”).
  - ▶ Dit alles hebben zij
    - “ontvangen uit de mond van Christus,
    - uit zijn omgaan met hen en zijn daden,
    - ofwel geleerd door de inspraak van de H. Geest”.
  - ▶ Behalve naar de historisch Jezus wordt dus ook naar de H. Geest (pneumatisch element) gewezen.

Vaticanum II

Artikel 7. De apostelen en hun opvolgers, verkondigers van het evangelie.

- Vaticanum II: “A Spiritu Sancto suggerente” (“door de inspraak van de H. Geest”).
- Trente: “Spiritu Sancto dictante”. (“gedicteerd door de H. Geest”)
  - ▶ Vaticanum II staat dichterbij de Schrift (vgl. Joh. 14,26).
  - ▶ Trente suggereert een quasi-letterlijke inspiratie van de Schrift (dictee).
  - ▶ Vaticanum II heeft het over een bijstand van de Geest die de hele mens betreft.
    - Dit sluit dichterbij de Schrift, waarin Jezus de Geest de leerlingen beloofde, die “in herinnering zou brengen”.
    - Het verdergeven is iets wat het hele leven van de Kerk -vanaf de apostelen (incl.)- betreft.
- Vaticanum II
  - ▶ wijst de leer van Trente niet af maar verfijnt die.
  - ▶ laat het de vraag naar het auteurschap van de boeken van het N.T. open, door te zeggen: het N.T. is door “apostelen en apostolische mannen” op schrift gesteld.

Vaticanium II

Artikel 7. De apostelen en hun opvolgers, verkondigers van het evangelie.

- De apostolische successie:
  - ▶ “Maar opdat voortdurend het evangelie ongerept en levend in de Kerk bewaard zou blijven, hebben de apostelen bisschoppen als opvolgers nagelaten, aan hen ‘hun eigen leraarsplaats overleverend’.”
- Deze alinea over het verdergeven van de Openbaring is nieuw.
  - ▶ is een citaat van Ireneüs van Lyon (+202), de eerste die in zijn theologie het principe van het waarheidsgetrouw verdergeven van de Openbaring door de bisschoppen (ἐπίσκοποι) gebruikte.
  - ▶ Ireneüs deed dat in zijn apologie tegen het gnosticisme.
    - Voor Ireneüs is er een onlosmakelijke band tussen de apostolische successie van de bisschoppen en het verdergeven van de traditie.
- De alinea bevestigt het belang van het bisschopsambt voor de overlevering.

Vaticaanum II

Artikel 7. De apostelen en hun opvolgers, verkondigers van het evangelie.

- Op weg naar het eschaton:
- “Deze heilige overlevering en deze heilige geschriften van het O.T. en het N.T. zijn derhalve als het ware de spiegel waarin de Kerk, gedurende haar aardse pelgrimstocht God schouwt van wie zij alles ontvangt, totdat zij binnengeleid wordt om Hem van aangezicht tot aangezicht te zien zoals Hij is (vgl. 1 Joh. 3,2).”
- DV stelt:
  - ▶ het kennen van de Kerk vanuit de overgeleverde Openbaring is pas volkomen bij het eschaton.
  - ▶ Het feit dat men nu enkel in een spiegel kijkt impliceert dat men niet alles even goed ziet.
  - ▶ Uiteindelijk blijft er meer van de oneindige God verborgen dan dat er van Hem geopenbaard is. Gods Woord is en blijft uiteindelijk altijd groter dan Schrift en Traditie.

Vaticanium II

Artikel 7. De apostelen en hun opvolgers, verkondigers van het evangelie.

- Trente spreekt altijd over “traditiones” (tradities) en “consuetudines” (gewoontes)
- Vat. II gebruikt altijd “traditio” (traditie, enkelvoud).
  - ▶ Trente verdedigde concrete tradities/gebruiken tegen het protestantisme (Eucharistie als offer, vastendagen, kinderdoop, processies, heiligenverering, enz.)
  - ▶ Vaticanium II vertrekt niet vanuit een concrete problematiek maar vanuit de theoretische vraag naar de Traditie.
    - Vaticanium II stelt de vraag opnieuw in een andere context gesteld was,
      - voorheen: de versmalde visie op de Openbaring als goddelijke leer
      - deze smalle visie leidt tot de onoplosbare vraag van het hoe van de overlevering in Schrift en de traditie en hun onderlinge samenhang (sufficiëntie)
- Kort:
  - Trente heeft het over een verbale traditie;
  - Vaticanium II over een vitale of dialogale.

Vaticanium II

Artikel 8. De Heilige Overlevering.

- De apostolische prediking, welke in de geïnspireerde boeken op bijzondere wijze ligt uitgedrukt, moest derhalve door ononderbroken opeenvolging tot aan de voltooiing der tijden worden bewaard. Daarom vermanen de apostelen, overleverend wat zij ook zelf hebben ontvangen, de gelovigen om vast te houden aan de overleveringen, waarin zij hetzij mondeling, hetzij per brief zijn onderricht (2 Thes. 2,15) en om te strijden voor het geloof dat hun eens voor al was overgeleverd (vgl. Judas 3). Wat door de apostelen is overgeleverd, omvat alles wat strekt tot de heilige levenswandel van het volk van God en zijn groei in geloof. Zo bestendigt de Kerk in haar leer, leven en eredienst, alles wat zijzelf is, alles wat zij gelooft en geeft dit door aan alle geslachten.

Vaticanum II

Artikel 8. De Heilige Overlevering.

- Deze van de apostelen stammende overlevering vordert in de Kerk onder bijstand van de Heilige Geest. Want het inzicht zowel in de overgeleverde werkelijkheden als in de overgeleverde woorden groeit: door de beschouwing en de studie van de gelovigen die dit alles in hun hart bewaren (vgl. Lk. 2,19 en 51), door het innerlijk begrip van de geestelijke dingen die zij ervaren, door de verkondiging van hen die met de opvolging in het bisschopsambt de betrouwbare geestesgave van de waarheid ontvangen hebben. Want de Kerk streeft in de loop der eeuwen onafgebroken naar de volheid van de goddelijke waarheid, totdat in haar de woorden van God in vervulling gaan.
- De uitspraken van de heilige vaders leggen getuigenis af van de tot leven wekkende aanwezigheid van deze overlevering, waarvan de rijkdom de praktijk en het leven van de gelovenden en biddende Kerk doordringt. Door deze overlevering leert de Kerk de volledige canon van de heilige boeken kennen en daarin worden de heilige geschriften ook dieper begrepen en voortdurend werkzaam tegenwoordig gesteld. Zo onderhoudt God, die weleer heeft gesproken, zich ononderbroken met de bruid van zijn beminde Zoon en leidt de heilige Geest, door wie de levende stem van het evangelie in de Kerk en door haar in de wereld weerklinkt de gelovigen tot de volle waarheid en doet het woord van Christus overvloedig in hen wonen.

Vaticanium II

Artikel 8. De Heilige Overlevering.

- Artikel 8 is de eerste tekst van het leergezag op dit niveau die spreekt **over de natuur, het object en het belang van de Overlevering**.
- Het concilie wijst eerst op het algemene belang van de apostolische prediking tot aan de eindtijd.:
  - ▶ “Wat door de apostelen is overgeleverd, omvat alles wat strekt tot de heilige levenswandel van het volk van God en zijn groei in geloof.”
- Het concilie wijst hier op de volheid van de overlevering via de apostelen.
- Het verdergeven van de Overlevering gebeurt in de Kerk
  - ▶ “in leer, leven en eredienst”.
  - ▶ en in “de praktijk en het leven van de gelovende en biddende Kerk”).
- ▶ Let wel: dit veronderstelt onderscheiding.

Vaticanium II

Artikel 8. De Heilige Overlevering.

- De tweede alinea: “De overlevering vordert... het inzicht zowel in de overgeleverde werkelijkheden als in de overgeleverde woorden groeit.”
- Hier wordt het dynamische aspect van de overlevering aangegeven. De drie factoren van groei -in de H. Geest- die het concilie aangeeft zijn:
  - ▶ “de beschouwing en de studie van de gelovigen
  - ▶ het innerlijk begrip van de geestelijke dingen die de gelovigen ervaren
  - ▶ de verkondiging van de bisschoppen.”
- Dit alles houdt een groei in naar de volheid van de goddelijke waarheid:
  - ▶ “Want de Kerk streeft in de loop der eeuwen onafgebroken naar de volheid van de goddelijke waarheid, totdat in haar de woorden van God in vervulling gaan.”
- Deze groei is duidelijk verankerd in de hele Kerk, niet alleen in de hiërarchie.

Vaticanium II

Artikel 8. De Heilige Overlevering.

- Merk op:
- niet de Openbaring groeit,
  - ▶ want die is afgesloten met de Openbaring in de persoon van Jezus Christus.
- wel het begrip, het verstaan ervan groeit.
  - ▶ het is een groei in het verstaan van de in oorsprong gegeven werkelijkheid c.q. Openbaring.
- Vat. II onderlijnt het definitieve karakter van de Openbaring in Jezus Christus.
  - ▶ De Kerk kan niets toevoegen aan of weglaten van de apostolische overlevering
  - ▶ deze laatste is de maatstaf van alle latere overlevering.
  - ▶ De Kerk heeft een duidelijke voorstelling van deze historische identiteit en continuïteit.

Vaticanum II

Artikel 8. De Heilige Overlevering.

- De derde alinea stelt dat de kerkvaders bevoorrechte getuigen zijn van deze ontwikkeling.
  - ▶ Weer wordt gewezen op de aanwezigheid van deze overlevering in “het werken, leven van de gelovende en biddende Kerk”.
  - ▶ De kerkvaders zijn ook en m.n. de bevoorrechte getuigen van het ontstaan van de canon van de H. Schrift.
- De overlevering vergeleken met een colloquium (gesprek) van Gods Zoon met Zijn bruid de Kerk.
  - ▶ De overlevering als gesprek is dus niet iets individueels of fideïstisch, maar is een ecclesiaal gebeuren.
  - ▶ Ook wordt de dimensie van de H. Geest aangegeven.

Vaticanium II

Artikel 8. De Heilige Overlevering.

- De overlevering (Openbaring) is een voortgaand “zichzelf overleveren” van het Woord Gods in de H. Geest door de dienst van de Kerk tot heil (redding) van allen.
  - ▶ “Zo onderhoudt God, die weleer heeft gesproken, zich ononderbroken met de bruid van zijn beminde Zoon en leidt de heilige Geest, door wie de levende stem van het evangelie in de Kerk en door haar in de wereld weerklinkt de gelovigen tot de volle waarheid en doet het woord van Christus overvloedig in hen wonen.” (DV 8)
- Ook binnen de Openbaring (en Schrift) staat de latere “openbaring” in de traditie van de voorgaande,
  - ▶ ze wordt erdoor bepaald en ze bestaat zelf mede uit een herlezen vanuit de concrete situatie, noden, vragen enz. en dit binnen een context waarin de traditie een interpretatie had, enz.
  - ▶ Ook Jezus interpreteert de gegevens uit de Openbaring in Israël die aan Hem voorafging, binnen de context van het denken van zijn tijd.

Vaticanum II

Artikel 9. De onderlinge verhouding tussen H. Overlevering en H. Schrift.

- De heilige overlevering en de Heilige Schrift zijn derhalve nauw verbonden en hebben aan elkaar deel. Want beide stromen voort uit dezelfde goddelijke oorsprong, vloeien als het ware ineen en zijn op hetzelfde doel gericht. De Heilige Schrift immers is het spreken van God, voor zover dit onder aandrift van de Geest schriftelijk wordt vastgelegd; de heilige overlevering geeft het woord van God, door Christus de Heer en de Heilige Geest aan de apostelen toevertrouwd, ongerept door aan hun opvolgers, opdat zij dit, in het licht van de Geest der waarheid, door hun verkondiging trouw bewaren, uiteenzetten en verbreiden. Vandaar dat de Kerk haar zekerheid over al het geopenbaarde niet put door middel van de Schrift alleen. Daarom moeten beide, overlevering en Schrift, met gelijke toewijding, vroomheid en eerbied worden aanvaard en vereerd.

Vaticanum II

Artikel 9. De onderlinge verhouding tussen H. Overlevering en H. Schrift.

- De vraag naar de onderlinge verhouding tussen Schrift en Traditie heeft na Trente veel inkt doen vloeien.
- In Trente werd geleerd dat de Overlevering te vinden is zowel in de geschreven boeken als in de ongeschreven tradities.
  - ▶ (“hanc veritatem et disciplinam contineri in libris scriptis et sine scripto traditionibus”).
  - ▶ In alle ontwerpen voorafgaand aan de definitieve tekst van Trente vinden we: “partim in libris scriptis, partim sine scripto traditionibus.”

Het is de verdienste van R. Geiselmann om dit feit ontdekt te hebben. Hierdoor is duidelijk dat Trente in elk geval niet wilde leren dat de Openbaring deels in de Schrift en deels in tradities (traditiones) te vinden is.

Vaticanium II

Artikel 9. De onderlinge verhouding tussen H. Overlevering en H. Schrift.

- Na Trente discussie of de Openbaring
  - ▶ (1) partieel in Schrift en partieel in de Traditie te vinden is, dan wel
  - ▶ (2) ze volledig in allebei te vinden is.
- De neo-scholastiek onderscheidde twee bronnen:
  - ▶ de apostolische traditie die enkel geloofswaarheden omvat die niet in de Schrift te vinden zijn. In deze visie zijn Schrift en traditie parallele bronnen, en is de traditie minstens gedeeltelijk verschillend van de Schrift.
- Deze probleemstelling brengt ons niet veel verder (cf. DV 9).
  - ▶ Vaticanum II laat deze vraag open of beter heeft een andere benadering van de problematiek waardoor deze vraag anders gesteld wordt.
  - ▶ Er is hier sprake van een ander openbaringsmodel.
    - De Openbaring wordt gezien als de goddelijke zelfmededeling in Christus die verdergaat in het hele leven van de Kerk.
    - Dit is een levend en vitaal gebeuren, en niet -zoals voorheen- enkel een verdergeven van waarheden.

Vaticanium II

Artikel 9. De onderlinge verhouding tussen H. Overlevering en H. Schrift.

- Vaticanum II wijst m.n. op de gezamenlijke oorsprong of bron (scaturago) van Schrift en traditie, op dezelfde inhoud, op hetzelfde doel van Schrift en Traditie en op dezelfde waardering/verering van de Kerk voor beide.
- De Schrift is door God geïnspireerd (divino afflante Spiritu scripto consignatur).
  - ▶ Het is het spreken van God (locutio Dei) dat schriftelijk is vastgelegd, aan het eind van of als onderdeel van een levende traditie.
  - ▶ Deze traditie gebeurde en gebeurt onder begeleiding van de H. Geest.
- Vaticanum II is heel voorzichtig en geeft geen eenvoudige oplossing voor de samenhang tussen Schrift en Traditie.
- Er wordt nog gewezen op het feit “dat de Kerk haar zekerheid over al het geopenbaarde niet put door middel van de Schrift alleen.”

Vaticaanum II

Artikel 10. De verhouding van Schrift en Traditie tot de hele Kerk en het leraarsambt.

- De heilige overlevering en de Heilige Schrift vormen één heilig aan de Kerk toevertrouwd pand. Dit aanhangend, volhardt het gehele heilige volk, één met zijn herders, voortdurend in de leer van de apostelen en de gemeenschap, in het breken van het brood en het gebed (vgl. Hand. 2,42 Gr.). Zo ontstaat in het vasthouden, beleven en belijden van het overgeleverde geloof de unieke eenstemmigheid van bisschoppen en gelovigen.
- De taak echter om het geschreven of overgeleverde woord van God⁸ op authentieke wijze te verklaren, is alleen aan het levende leraarsambt van de Kerk toevertrouwd,⁹ dat zijn gezag uitoefent in de naam van Jezus Christus. Dit leraarsambt staat niet boven het woord van God, maar dient het. Want het leert enkel wat overgeleverd is, door dit, krachtens goddelijke opdracht en onder bijstand van de Heilige Geest, vroom te aanhoren, heilig te bewaren en trouw uiteen te zetten en uit deze ene geloofsschat alles te putten wat het voorhoudt als door God geopenbaard te geloven.
- De heilige overlevering, de Heilige Schrift en het leraarsambt van de Kerk blijken derhalve, volgens het wijze raadsbesluit van God, zo met elkaar verbonden en verenigd te zijn, dat het een zonder het ander geen stand houdt en dat zij allen samen, ieder op zijn wijze, onder de werking van de éne Heilige Geest, krachtadig bijdragen tot het heil van de zielen.

Vaticanium II

Artikel 10. De verhouding van Schrift en Traditie tot de hele Kerk en het leraarsambt.

- Het uitdrukking “heilige (onder)pand” of “heilige schat” (sacrum depositum)
  - ▶ werd door Vaticanium I gebruikt werd in de definitie van de pauselijke onfeilbaarheid om het geheel van de Openbaring aan te duiden.
  - ▶ De uitdrukking komt uit het N.T. (παραθήκη :1 Tim. 6,20; 2 Tim. 1,12.14).

- Het bewaren van het geloof is een taak van de hele Kerk: van bisschoppen, leergezag en gelovigen.
  - ▶ “Zo ontstaat in het vasthouden, beleven en belijden van het overgeleverde geloof de unieke eenstemmigheid van bisschoppen en gelovigen.”

Vaticanium II

Artikel 10. De verhouding van Schrift en Traditie tot de hele Kerk en het leraarsambt.

- Bij de mariale dogma's van 1854 (Maria onbevlekt ontvangen) en 1950 (Maria met ziel en lichaam in de hemel opgenomen) heeft het leergezag -hetgeen niet hoefde-voor het dogma afgekondigd werd eerst de geloofszin van de hele Kerk (sensus fidelium) geconsulteerd.
- DV 10 wijst erop dat het leerambt een ondergeschikte -dienende-functie heeft t.o.v. het Woord Gods.
  - ▶ “Want het leert enkel wat overgeleverd is, door dit, krachtens goddelijke opdracht en onder bijstand van de Heilige Geest, vroom te aanhoren (pie audit), heilig te bewaren en trouw uiteen te zetten en uit deze ene geloofsschat (ex hoc uno fidei deposito) alles te putten wat het voorhoudt als door God geopenbaard te geloven.”
- De taak van het Leergezag is om op authentieke wijze te verklaren (authentice interpretare) dus niet iets zelf te creëren.

Vaticanum II

Artikel 10. De verhouding van Schrift en Traditie tot de hele Kerk en het leraarsambt.

- De laatste alinea van DV 10 wijst op de innige samenhang (of levende eenheid) tussen Schrift, Traditie en Magisterium, die “zo met elkaar verbonden en verenigd te zijn, dat het een zonder het ander niet bestaat (geen stand houdt)”.
- Er wordt gewezen op de pneumatische dimensie en ook op het doel van dit alles, nl. het zielenheil van de gelovigen.

Samenvattend

Het theologisch begrip van de Overlevering.

- Het oude paradigma van de leer werd op Vaticanum II vervangen door het paradigma van de communicatie.
  - ▶ Deze verandering heeft gevolgen voor de visie op de overlevering.
- Vóór Vaticanum II werd de Traditie vrijwel exclusief gezien als een geheel van geloofswaarheden die verdergegeven werden.
- De taak van de theologie in deze visie bestond op de eerste plaats erin om de (geloofs)inhoud van de traditie te vinden.

Samenvattend

Het theologisch begrip van de Overlevering.

- Sinds Vaticanum II wordt de Traditie
  - ▶ niet gezien als de som van de dogmatische uitspraken of als het geheel van de geloofsleer,
  - ▶ maar als een levend gebeuren waaraan alle ledematen van de Kerk - ieder op hun eigen manier-deelnemen.

- ▶ Men ziet de overlevering niet meer als een eenvoudig verdergeven van een gebeuren/leer maar ook als een bijzondere verhouding tussen God en mens.

- ▶ Men zou ze kunnen omschrijven als (W. Kasper):
  - traditie is de voortgaande zelfoverlevering van het Woord Gods in de H. Geest in de Kerk ten bate van het heil van heel de wereld.

Samenvattend

Het theologisch begrip van de Overlevering.

- De Kerk is de vorm, drager en vrucht van deze overlevering.
  - ▶ Christus heeft de Kerk zijn bijstand tot aan het einde der tijden beloofd (Mt. 28,20) en de bijstand van de H. Geest (Joh. 14,16; 16,13), waardoor zij tot het einde zal blijven bestaan (Mt. 16,18). Daarom is de “sensus fidei” van het hele Godsvolk (LG 12) tezamen met het leergezag van het hele bisschoppencollege en de paus (alles onder welbepaalde voorwaarden) onfeilbaar (LG 25).
- Paulus spreekt over de eigen kwaliteiten van de gelovigen (sensus fidei):
  - ▶ “En daarom danken wij God zonder ophouden, dat gij het goddelijk woord der prediking van ons hebt ontvangen en aanvaard, niet als een woord van mensen, maar als wat het inderdaad is: het woord van God zelf.” (1 Thes. 2,13)
- Het gevaar van deze nieuwe benadering is om het waarheidsaspect en het definitieve karakter van de eens gegeven Openbaring te relativeren

Samenvattend

De taak van de Kerk: overleveren en onderscheiden.

- Gods Woord is in de geschiedenis binnengetreden, daarom is het nu een overleveringsgebeuren, een context waarbinnen het Woord geleefd en verkondigd wordt.
- Aangaande de overlevering heeft de Kerk twee taken:
  - ▶ het verdergeven van het Woord Gods in een levende, d.w.z. geleefde en beleefde overlevering.
    - Immers de Openbaring is pas werkzaam als zij iets bewerkt in ons als persoon en als de gelovige gemeenschap een band met de Heer tot stand brengt.
  - ▶ het vinden van de waarheid.
    - De Kerk zal altijd een onderscheid moeten maken tussen de ware inhoud van de Overlevering en andere theorieën en leefwijzen die er niet mee verenigbaar zijn.
    - Ze moet zich verzetten tegen pogingen van mensen om haar taak of opdracht te vervormen en tegen de kortzichtigheid en zondigheid van haar eigen leden.
    - Het vinden van de waarheid zal zelden in rust en vrede gebeuren.

Samenvattend

De taak van de Kerk: overleveren en onderscheiden.

- onderscheid tussen de constitutieve en de interpretatieve Overlevering:
  - ▶ De constitutieve overlevering is de overlevering van de apostolische tijd.
  - ▶ De constitutieve inhoud van deze overlevering is Gods Openbaring, m.n. in Jezus Christus die God naar ons zond en die zich aan de Vader gaf om ons te verlossen. Deze verlossende daad wordt in de prediking en in het breken van het brood verdergegeven, niet enkel in woorden maar ook in daden.
  - ▶ De constitutieve vorm van de traditie is het getuigenis van de apostelen in “leer, leven en eredienst” (DV 8), want in hun geloof gaf de Kerk haar eerste antwoord op de Openbaring onder de werking van de H. Geest.
  - ▶ Deze eerste traditie is de norm voor de interpretatieve overlevering van daarna.

Samenvattend

De theologische kenleer.

- De studie van de normen en methodes ter onderscheiding van ware en valse overlevering is de taak van de theologische kenleer (positieve theologie).
  - ▶ Dé vraag is: komt een overlevering werkelijk van Christus en de apostelen, of vloeit, er er direct uit voort OF is het een secundair toevoegsel.
    - Hedendaagse hete hangijzers zijn bv. Humanae Vitae, enz.
  - ▶ Er zijn criteria nodig opdat dit een zinvolle discussie en geen puur emotionele discussie is.
    - Een voorbeeld vinden wij in de Schrift: discussie tussen Petrus en Paulus over het al dan niet naleven van de Joodse wet door heidense bekeerlingen.
      - Paulus, in tegenstelling tot Petrus, ziet de overlevering al als een voortgaande interpretatie. Hij houdt niet vast aan het starre Joodse traditionalisme. Hij interpreteert de Joodse Overlevering en onderscheidt tussen de geest en de letter van de wet. De overlevering is voor Paulus en de Kerk gebaseerd is op het woord van de Heer: “Hij zal U alles in herinnering brengen wat Ik u gezegd heb.” (Joh. 14,26). De traditie is daarom altijd christologisch en pneumatisch gefundeerd.
- Deze verdiepte visie op de Overlevering heeft gevolgen voor de theologische kenleer, of de leer van de theologische bronnen.

Samenvattend

De nieuwe visie op theologische kenleer.

- De paradigma-verandering op Vaticanum II leidde uiteraard tot een vernieuwde visie op de theologische kenleer.
  - ▶ Zo was in 1954 de opbouw van A. Langs *Fundamentaltheologie* nog:
    - 1. Offenbarungs-Begriff;
    - 2. Unfehlbare Lehramt;
    - 3. Hinterlegung der Offenbarung in Schrift und Tradition.
    - Kortom hij vertrok van een definitie van Openbaring, en vervolgens van het instrument van de onfeilbaarheid, zocht men naar de onderbouwing daarvan in Schrift en Traditie.
- Vaticanum II draait de volgorde om en begint met het enige uitgangspunt dat men kan hebben bij het spreken over Openbaring en Overlevering, nl. Gods Woord zelf, mensgeworden in Jezus Christus, dat/die uiteindelijk Schrift en Traditie overstijgt.

Samenvattend

Korte geschiedenis van de theologische kenleer.

- Gedwongen door het gnosticisme is Ireneüs (+202) de eerste die schrijft over de interpretatie en criteria voor de overlevering van de Openbaring.
  - ▶ Hij hanteert het begrip van “regel van de waarheid” (κανὼν τῆς ἀληθείας) of “regel van het geloof” (κανὼν τῆς πίστεως) om aan te geven wat tot de kern van het geloof behoort. Om dwaalleren (i.c. gnosticisme) te weerleggen moet men zich op deze “regel van de waarheid” beroepen.
  - ▶ Verder benadrukt hij de apostolische successie van de bisschoppen en hun leerambt.
  - ▶ De “regula fidei” -niet verder uitgewerkt- is niet identiek met de geloofsbelijdenis, hij omvat meer dan dat, ook al zijn de details niet uit zijn geschriften af te leiden.

- ▶ “regel van de waarheid”:
  - duidt het dogmatische deel van de Christelijke leer aan ter onderscheiding van de leer van de dwaalleren.
  - is in principe de verkondiging van de apostelen zelf, die ten grond ligt aan Schrift en overlevering.

Samenvattend

Korte geschiedenis van de theologische kenleer.

- Een van de eerste theologische criteriologieën is die van Vincentius van Lerins (+ vóór 450).
  - ▶ Het gaat hier over de geloofsleer.
  - ▶ **Commonitorium 2** (434):
    - “id teneamus, quod ubique, quod semper, quod ab omnibus creditum est”.
    - “Dit geloven wij, **wat overal, altijd en door iedereen geloofd is** ... wij volgen de universaliteit, de oudheid en de consensus.”
- Deze tekst speelde bv. een grote rol bij J.H. Newman en de Oxford-beweging.

Samenvattend

Korte geschiedenis van de theologische kenleer.

- Het klassieke werk van de theologische criteriologie is *De locis theologicis* van Melchior Cano (1509-1560) (gedrukt in 1563).
  - ▶ de context is anti-reformatorisch.
  - ▶ staat in een lijn waarin theologie gezien werd als een deductieve wetenschap die geloofspunten afleidt uit vast gegeven eerste principes: de geloofsartikelen.
  - ▶ Cano zag tekorten in St. Thomas' theologie:
    - er is nl. nauwelijks aandacht voor de historische bronnen van de Openbaring
    - en hij ziet de Openbaring niet als heilsgeschiedenis.
  - ▶ “Locis” is de Latijnse vertaling van “τοπιοι” in de Rhetorica van Aristoteles.
    - Bij Aristoteles zijn dit de zogenaamde vindplaatsen voor de stof van een goede redevoering.
    - Bij Cano zijn het de vindplaatsen van de authentieke overlevering.

Samenvattend Cano

7 eigenlijke en 3 oneigenlijke bronnen, in orde van belangrijkheid

loci theologi

---

proprii	revelationem constituentes	1. scriptura 2. traditio
	revelationis interpretationem continentes	3. ecclesia catholica 4. concilia 5. ecclesia romana (paus) 6. patres 7. scholastici theologi
alieni vel adscripti		8. ratio humana 9. philosophia 10. historia humana

---

Samenvattend

Korte geschiedenis van de theologische kenleer. Cano

- Een leer is apostolisch als Christus het geleerd heeft of als het door de H. Geest geïnspireerd werd.
- regels waardoor men vast kan stellen of een leerstuk apostolisch is.
  - ▶ 1. Dat wat de Kerk leert en niet door concilies geleerd is, maar steeds bewaard gebleven is
  - ▶ 2. wat door de Vaders vanaf het begin geleerd en gehouden werd (ook al is het niet te vinden in de Schrift) terwijl zij het tegendeel verwierpen: bv. “Maria altijd maagd”.
  - ▶ 3. een geloofspunt dat alle gelovigen aannemen en dat niet veroorzaakt kan zijn door menselijke krachten: bv. de onbevleete ontvangenis van Maria.
  - ▶ 4. als de mensen van de Kerk (viri ecclesiastici) uit één mond getuigen dat een bepaald geloofspunt ons door de apostelen gegeven is.

Samenvattend

Korte geschiedenis van de theologische kenleer. Cano

- Samengevat heeft Cano een dubbel argument:
  - ▶ de antiquitas (diachrone consensus)
  - ▶ en de universitas (synchrone consensus).

- Beide criteria zijn de wezenlijke criteria voor de Oude Kerk en voor Cano.

- Cano is kritisch tegenover het criterium van de geloofsconsensus van de oude Kerk.
  - ▶ Een gevolg van deze redenering voor de eropvolgende theologie was:
    - een leer werd als meer bindend gezien naarmate hij formeel (formalitas) door het leerambt geformuleerd is
    - de interesse voor de theologische zekerheid (certitudo) werd groter door de formalisering.

Samenvattend

Korte geschiedenis van de theologische kenleer. Cano

- **Probleem:** Cano heeft geen verklaring voor de samenhang tussen de loci.
  - ▶ Hij heeft geen zicht op de innerlijke samenhang van Schrift en traditie die beide gedragen worden door de Kerk. Alles wordt min of meer gereduceerd wordt tot een schrift-, traditie-en/of theologisch bewijs.
  - ▶ De zogenaamde consensio antiquitatis is de apostoliciteit
  - ▶ en de consensio universitatis de katholiciteit.

- In beide gevallen is het duidelijk dat niet de individuele (plaatselijke) maar de universele Kerk normerend is.

Samenvattend

Korte geschiedenis van de theologische kenleer.

- In de reactie tegen het protestantisme wordt de Kerk zich meer bewust van het feit dat zij het dragende subjekt is van de overlevering en van haar macht om te oordelen over de geloofsleer.
  - ▶ Het eerste oordeel van dit soort vinden we reeds in de oudheid in de uitspraak ὁμοούσιος (“één in wezen”) op het concilie van Nicea in 325.
  - ▶ In de scholastieke theologie werd m.n. onderlijnd dat Schrift en traditie (samen) de “regula fidei remota” zijn terwijl het leergezag de “regula fidei proxima” is.
    - Bij de protestanten zou dan de hoogste regel de H. Schrift zijn, voor katholieken zou dat het leerambt zijn. Deze visie was vrijwel standaard vanaf Vaticanum I en werd m.n. onder Pius XII in praktijk gebracht, denk aan zijn actief ingrijpen in veel theologische kwesties in de veertiger en vijftiger jaren.
- DV 10 leert dat de uiteindelijke geloofsregel het Woord Gods is. Het leergezag is een dienst “om het geschreven of overgeleverde woord van God op authentieke wijze te verklaren”.

Samenvattend

De Overlevering als voortzetting van de Openbaring.

- Als God tot de mensen wil spreken dan is een historische verschijning onvermijdelijk, immers mensen, hun taal, denken, enz. zijn wezenlijk historisch bepaald.
  - ▶ Dit spreken schiet echter altijd tekort omdat het Woord Gods niet identiek is met zijn historische uitdrukking.
- Als de Openbaring de goddelijke zelfmededeling in Jezus Christus door de H. Geest is, dan is de overlevering van de Openbaring de zelfoverlevering van Jezus Christus, het Woord Gods, in de H. Geest door de apostelen en de Kerk tot op heden.
- De drager en plaats van deze overlevering is de Kerk als communio.
  - ▶ De verschillende loci theologici zijn een uitdrukking, ontvouwing of concretisatie van de verschillende overleveringsdragers in de Kerk.
- Kerk en overlevering horen bij elkaar.
  - ▶ De drager van de overlevering is de hele Kerk met al haar leden. De Kerk is de vindplaats (traditio passiva), zowel als het getuigenis (traditio activa) van de Overlevering.

Samenvattend

De Overlevering als voortzetting van de Openbaring.

- Vaticanum II: de hele Kerk als communio draagt de Overlevering in zijn vele subjecten:
  - ▶ Dit heeft belang voor de visie op de loci, nl. ieder heeft een eigen plaats: magisterium en gelovigen, kerkvaders, de huidige theologen, het gelovige Volk... in dit proces werken alle leden van de Kerk mee.
  - ▶ Dit veronderstelt ook de competentie van hen die hieraan meewerken.
    - Het vereist dat de gelovige goede catechese gehad heeft en een leven leidt in verbondenheid met de Kerk.

Samenvattend

De Overlevering als voortzetting van de Openbaring.

- De traditionele uitspraken van het leergezag, zoals te vinden in Denzinger-Schönmetzer zijn geen dode zinnen.
- Immers daarachter schuilt een levend gebeuren en het levende geloof van de Kerk.
  - ▶ Daarom moet men alle menselijke middelen gebruiken om dogma's juist te situeren en hun preciese bedoeling te begrijpen.

Samenvattend

De criteria om te bepalen wat tot de Overlevering behoort.

- De norma suprema non normata van het geloof en van de theologische kennis is het Woord Gods, dat mens geworden is in Jezus Christus en dat aanwezig blijft in de Kerk in de H. Geest.
  - ▶ Het Woord Gods blijft altijd verheven boven de uitdrukkingsvormen ervan in Schrift, leer, liturgie, leven van de Kerk, de geloofszin van de gelovigen.
- De H. Schrift en de kerkelijke dragers van Overlevering zijn de normae normatae.

Samenvattend

De Overlevering als voortzetting van de Openbaring.

- De criteria om te controleren of iets tot de wezenlijke (bindende) geloofsoverlevering behoort zijn:
  - ▶ 1. de diachrone consensus (antiquitas);
  - ▶ 2. de synchrone consensus (universitas);
  - ▶ 3. de formele vorm (formalitas).
- Niet elke vorm van geloofsbeleving of liturgieviering een juiste traditie is.
  - ▶ De vraag is of iets in overeenstemming is met de Zaak van Jezus.
  - ▶ Criteria zijn de uiterlijke en innerlijke kenmerken of een bepaalde overlevering behoort tot de ware traditie. Of men bewijzen kan dat zij heeft: antiquitas, universalitas en formalitas.

Samenvattend

De Overlevering als voortzetting van de Openbaring.

- ▶ De criteria van:
  - ▶ 1. **antiquitas**. Iets behoort zeker tot het geloof als het altijd gehouden werd in de Kerk. (let op: onderscheid geloofspunt en historische inkleding/interpretatie).
  - ▶ 2. **formalitas**. Vaticanum II spreekt in de context van de oecumene over een “hiërarchie van waarheden” binnen de geloofsleer.
    - Tot aan Vat. II leek het er vaak op dat enkel de formele uitspraken van het buitengewoon leergezag in de Kerk normerend waren voor het geloof. Vat. II wijst erop dat de hoogste norm voor de Overlevering het mensgeworden Woord zelf is.
    - Er is duidelijk een orde in de belangrijkheid van de formele uitspraken van de Kerk. De formele uitspraken van Christologie en Drievuldigheid staan op de eerste plaats, andere over ondergeschikte elementen zoals bv. aflaten staan onderaan.
  - ▶ 3. **universitas**. Zie de bespreking van de *sensus fidei*. Ook hier geldt uiteraard dat het moet gaan over zaken wat betreft geloof en zeden.

- Deze drie echtheidscriteria zijn nauw verbonden met de vier hermeneutische criteria (criteria van uitleg) uit het volgende hoofdje.

Samenvattend

De hermeneutische criteria van uitleg van de Overlevering.

- De hermeneutische criteria om de ware betekenis, het gewicht en betekenis van onderdelen van het historische en pneumatische proces van de Overlevering (die dus voldoen aan de drie criteria hierboven) te bepalen zijn:
  - ▶ 1. historisch onderzoek
  - ▶ 2. de heilsbetekenis
  - ▶ 3. de “hiërarchie van waarheden”
  - ▶ 4. de “tekenen des tijds”

Samenvattend

De hermeneutische criteria van uitleg van de Overlevering (1-2).

- 1. historisch onderzoek:
  - ▶ dat de omstandigheden, achtergrond, taalgebruik en factoren van een formulering van de traditie verheldert
- 2. de heilsbetekenis:
  - ▶ in hoeverre een leer overeenkomt met Gods heilsaanbod en bedoeling om mensen te redden.
    - (“Wat door de apostelen is overgeleverd, omvat alles wat strekt tot de heilige levenswandel van het volk van God en zijn groei in geloof.” DV 8;
    - “de boeken van de Schrift (leren) de waarheid die God omwille van ons heil in de heilige geschriften heeft willen doen optekenen” DV 11)

Samenvattend

De hermeneutische criteria van uitleg van de Overlevering (3-4).

- 3. de “hiërarchie van waarheden” (UR 11):
  - ▶ men moet het normatieve gewicht van een traditie bepalen in de context van de hele traditie en kijken in hoeverre ze met de wezenlijke dingen te maken heeft om meer met de periferie.
- * 4. de “tekenen des tijds” (GS 4,11,62).
  - ▶ Deze uitdrukking (vgl. Mt. 16,3) komt uit de encycliek *Pacem in terris* (1963) van Johannes XXIII (nrs. 39-45). Hiermee worden de belangrijkste sociale, politieke, economische, culturele, filosofische, ideologische kenmerken en ontwikkelingen van een bepaalde tijd bedoeld. GS 4 zegt over dit thema:
    - “Om een dergelijke taak ten uitvoer te leggen, heeft de Kerk te allen tijde de opdracht de tekenen des tijds (signa temporum) te doorzoeken en in het licht van het evangelie te interpreteren. Op deze wijze kan zij dan, op een aan elke generatie aangepaste wijze, een antwoord geven op de voortdurende vragen van de mensen over de zin van het huidige en toekomstige leven en over de onderlinge verhouding daartussen.”
  - ▶ Let wel de tekenen des tijds moet men niet zien als een eigen “locus” maar als een hermeneutische principe.

Einde